

μηδὲ πολυπραγμονεῖν πρὸς ἄλληλα τὰ ἐν τῇ ψυχῇ γένη, ἀλλὰ τῷ ὄντι τὰ οἰκεῖα εὖ θέμενον καὶ ἀρξάντα αὐτὸν αὐτοῦ καὶ κοσμήσαντα καὶ φίλον γενόμενον ἑαυτῷ καὶ ξυναρμόσαντα τρία ὄντα ὡπερ ὄρους, τρεῖς ἁρμονίας ἀτεχνῶς, νεότης τε καὶ ὑπέρτης καὶ μέσης, καὶ εἰ ἄλλα ἄττα μεταξὺ τυγχάνει ὄντα, πάντα ταῦτα ξυνδήσαντα καὶ παντάπασιν ἓνα γενόμενον ἐκ πολλῶν, σώφρονα καὶ ἡρμωμένον, οὕτω δὴ πράττειν ἤδη, ἐάν τι πράττη ἢ περὶ χρημάτων κτήσιν, ἢ περὶ σώματος θεραπείαν ἢ καὶ πολιτικόν τι ἢ περὶ τὰ ἴδια ξυμβόλαια, ἐν πᾶσι τούτοις ἡγούμενον καὶ ὀνομάζοντα δικαίαν μὲν καὶ καλὴν πράξιν, ἢ ἂν ταύτην τὴν ἔξιν σώζῃ τε καὶ ξυναπεργάζεται, σοφίαν δὲ τὴν ἐπιστατοῦσαν ταύτῃ τῇ πράξει ἐπιστήμην, ἀδίκον δὲ πράξιν, ἢ ἂν ἀεὶ ταύτην λύῃ, ἀμαθίαν δὲ τὴν ταύτῃ αὖ ἐπιστατοῦσαν δόξαν¹.

Δίκαιον εἶνε πᾶν τὸ συνωδᾶ τοῖς ἐπιτάγμασι τῆς δικαιοσύνης γινόμενον καὶ πραττόμενον. Αὕτη ἢ περὶ δικαίου θεωρία τοῦ φιλοσόφου, ἢ σκοπὸν ἔχουσα τὴν πραγμάτωσιν τῆς ἀρετῆς, ἣτις εἶνε ὑγεία καὶ κάλλος καὶ εὐεξία τῆς ψυχῆς τῆς πολιτείας καὶ τοῦ πολίτου, εἶνε ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ βᾶσις τῆς πολιτικῆς τοῦ Πλάτωνος φιλοσοφίας, διότι μόνος ὁ δίκαιος καὶ ἐνάρετος ἀνὴρ δύναται νὰ πραγμάτωσιν τὸν σκοπὸν τῆς πολιτείας.

Τὰς πολιτικὰς αὐτοῦ θεωρίας διέτπειρεν ὁ Πλάτων ἐν πολλοῖς μὲν τῶν διαλόγων του, ἰδίως δὲ ἐν τῇ *Πολιτεία*, τοῖς *Νόμοις*, τῷ *Πολιτικῷ* καὶ τῷ ἀτελεῖ ἑναπομείναντι *Κριτία*. Ἀλλὰ τὰς καθόλου τάσεις τῆς πολιτικῆς αὐτοῦ ιδέας, ὑπὸ τὴν ἀπόλυτον καὶ τὴν σχετικὴν αὐτῶν ὄψιν, ὡς σύστημα καὶ ὡς σύνολον, ἀπεικονίζουσιν ἡ *Πολιτεία* καὶ οἱ *Νόμοι*, ὧν εὐρυτέρα ἔρευνα καὶ ἀνάλυσις πρόκειται ὧδε ::

Π Ο Λ Ι Τ Ε Ι Α

«Ἐπεὶ γῆς γε οὐδαμῶς οἶμαι αὐτὴν εἶναι· ἀλλ' ἐν οὐρανῷ ἴσως παράδειγμα ἀνάκειται τῷ βουλομένῳ ὄρα, καὶ ὄρωντι, ἑαυτὸν κατοικίσειν· διαφέρει δὲ οὐδὲν εἴτε που ἔστιν, εἴτε ἔσται· τὰ γὰρ ταύτης μόνης ἂν πράξειεν (ὁ φιλόσοφος), ἄλλης δὲ οὐδεμιᾶς»².

Ἐν τοῖς ὀλίγοις τούτοις στίχοις περιλαμβάνεται ἅπασα ἡ κριτικὴ τῆς Πολιτείας, ἀλλ' ἅμα καὶ ἡ ὁμολογία τοῦ Πλάτωνος καὶ ὁ σκοπὸς καὶ αἱ τάσεις αὐτοῦ, φανταζομένου καὶ κατασκευάζοντος ἐκ τοῦ προτέρου τὸ πολιτικὸν αὐτοῦ οἰκοδόμημα· σπανίως τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἀπεπειράθη τολμηροτέραν πτῆσιν ἐν ταῖς κοινωνικοῖς καὶ πολιτικοῖς αὐτοῦ ὄνειροπολήμασιν, ὅσον ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα διὰ τοῦ Πλάτωνος· εἶνε ἰδεῶδες ἡ Πολιτεία ἐν τῇ τελείᾳ αὐτοῦ ἐννοίᾳ, ἀλλ' ἰδεῶδες ὑπερβαῖνον πᾶν πραγματικότητος ὄριον, μεταβαλλόμενον εἰς χίμαιραν, ἢ δὲ πολιτικὴ ἐπι-

¹ Πολιτ. 443. ² Πολ. 592.

στήμη δημιουργεῖ ἐπὶ τῶν γεγονότων μόνον, ἐπὶ τῶν δεδομένων· δὲν εἶνε ἀποκάλυψις, εἰς ἐκλεκτὸν λαὸν ἢ ἄτομον γενομένη, ἢ πολιτεία, ἀλλ' ἢ διὰ τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου πραγμάτωσις τῆς πολιτικῆς ἰδέας ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς τοῦ σπουδαιοτάτου παράγοντος τῆς ἠθικῆς προόδου καὶ τῆς κοινωνικῆς χειραφεσίας· ἢ πολιτεία πρέπει ν' ἀπορρέῃ ἀπὸ τῶν ἀληθεστάτων ἐνστίκτων τοῦ ἔθνους, ἀντιπροσωπεύουσα τὰ πραγματικὰ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ ζῆ καὶ δραξαῖσθῆματα καὶ ιδεῶδη· ἀλλὰ πάντα ταῦτα κατ' ἐλάχιστον ἐπλήρωσέ ποτε καὶ ὅταν ἐγράφη καὶ μετὰ ταῦτα ἡ πλατωνικὴ Πολιτεία. Καὶ οὕτω, πολιτεία, ἢς ἡ ἐνέργεια περιβάλλει πᾶσαν ἀτομικὴν ἐνέργειαν δι' ἀκαταδαμάστων δεσμῶν, μηδεμίαν ἐλευθέραν τάσιν ἢ νεωτερισμὸν ἀνεχομένη, ἐν καθαρᾷ ἀντιθέσει ἰσταμένη πρὸς τὴν ἐλευθέραν τοῦ ἀνθρώπου προσωπικότητα, ἣν ὑποβάλλει ἀείποτε ὑπὸ ἀνωτάτην κοινωνικὴν τιμητείαν, χάριν ἀφηρημένης, μυστικῆς πολιτικῆς ἀρχῆς ἀρνούμενη τὰ ἱερώτατα καὶ εὐγενέστατα τοῦ ἀνθρώπου αἰσθήματα, τὸν γάμον, τὴν οἰκογένειαν, καταργουσα τὴν ἰδιοκτησίαν, ἀνευ τῆς ὁποίας ὁ ἀνθρώπος ἀπόλλυσι τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ ἐνέργειαν, πολιτεία, ἣτις οὐδὲν ἕτερον παρίστησιν ἡμῖν ἢ τὴν ἐπιστημονικὴν μόνον καὶ καλλιτεχνικὴν τελειότητα ἀνατολικῶν τινῶν καὶ ἐλληνικῶν πολιτειῶν, ἐν αἷς προεξέρχει ἰδίως ἢ εἰς τάξεις τῶν πολιτῶν διαίρεσις, ἀλλ' ἐν αἷς ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας παραγνωρίζεται καθ' ὅλοκληρίαν, πολιτεία, ἢς τὸ ὑψίστον ιδεῶδες εἶνε ἡ ἀνατροφή πολιτῶν μόνον, παραμελεῖ δὲ πᾶσαν ἑτέραν ἰδέαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ ἀξίας, τοιαύτη πολιτεία δὲν ἦτο δυνατόν ἢ νὰ μείνῃ αἰωνίως πρότυπον πάσης πολιτικῆς οὐτοπίας, παροιμιώδης καταστᾶσα ἀπ' αἰῶνων, χιμαϊρικὸν μᾶλλον ιδεῶδες καὶ πολιτικὸν ὄνειροπόλημα τολμηροῦ φιλοσόφου, ἢ πρακτικὸν κατασκευάσμα πολιτικοῦ ἀνδρὸς καὶ νομοθέτου, δυνάμενον νὰ λάβῃ ὑπόστασιν ἐν κοινωνίᾳ ἀνθρώπων.

Ἐπῆρξεν ἄρα ἡ τοιαύτη τῆς πολιτικῆς σύλληψις ἀπόρροια τοῦ καθαρῶς ἀφηρημένου καὶ ἡκιστα πρὸς τὴν πραγματικότητα καὶ τὰς ἀνάγκας αὐτῆς συμφώνου πνεύματος τῶν ἀρχῶν τῆς πλατωνικῆς φιλοσοφίας; Καὶ πρέπει ν' ἀπορριφθῇ ὅλοκληρῶς τὸ ἔργον τοῦτο ὡς τερατώδης ἔκφυσις μεγάλῃς διανοίας, εἴτε ὡς φανταστικὸν μόνον αὐτῆς πείγνιον; Ἀναμφιβόλως οὐδέτερον τούτων. Πρὸς διευκρίνησιν τοῦ ζητήματος προσθέτομεν τὰ ἑξῆς:

Τοῦ Πλάτωνος ὁ βίος καὶ ἡ διανοητικὴ ἐνέργεια συνέπιπτον περὶ τοὺς χρόνους τῆς ἠθικῆς τῶν Ἀθηναίων παρακμῆς καὶ διαλύσεως. Οὐδὲν σχεδὸν ὑπῆρχε πλέον σταθερὸν καὶ σεβαστὸν ἐν Ἀθήναις, ἢ δὲ σοφιστεία, ὑπερβαλοῦσα πάντα χαλινὸν μετριότητος, ἐλυμαίνετο τὰ κοινωνικὰ ἦθη τῆς πόλεως. Ἡ κατάστασις αὕτη, προσεπιβοηθουσῶν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον τῶν ἰδανιστικῶν τάσεων τοῦ πλατωνικοῦ πνεύματος, ἐνέπνευσεν αὐτῷ νέον εἶδος πολιτείας, οὐχὶ ἀπὸ τῶν δεδομένων γεγονότων καὶ περιστάσεων παραγομένου καὶ ἐπ' αὐτῶν βασιζομένου, ἀλλ' ὅπως ἔξω τοῦ κύκλου τῆς ἀνθρωπίνης δράσεως καὶ ἰκανότητος, ἐν ἑτέρῳ κόσμῳ, ἐν ᾧ κατῴκει ἡ φαντασία τοῦ φιλοσόφου καὶ

μόνον τῆ ἀληθείᾳ αὕτη ἡδύνατο νὰ ζήσῃ, οὐχὶ δὲ ἀνθρώπινα ὄντα, διάφορον τὴν φύσιν ἔχοντα καὶ μὴ ἐπὶ τῆ βίας καὶ τῆ ἀρχῆ ἑνὸς προτύπου παραχθέντα, ἀνευ ἰδιαιτέρων ἠθικῶν, διανοητικῶν καὶ σωματικῶν ἀναγκῶν καὶ τάσεων. Ὁ Πλάτων ἦτο πεπεισμένος καθόλου περὶ τῆς πτώσεως τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὅ, περ τοσοῦτον θαυμασίως ἀπεικόνισεν ἐν τῷ γνωστῷ ἐκείνῳ περὶ τῆς ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ πτώσεως τῆς ψυχῆς μύθῳ ἐν τῷ Φαίδρῳ, ἔβλεπεν αὐτὴν οἷον εἰ πραγματοποιουμένην ἐν τῇ συγχρόνῳ κοινωνικῇ διαφθορᾷ, κατὰ συνέπειαν ἐνόμισεν ὅτι ἡδύνατο ὁ ἀνθρώπος ν' ἀνεγερθῆ ἀπὸ τῆς πτώσεως ταύτης μόνον διὰ τῆς πολιτικῆς ἀνατροφῆς καὶ μορφώσεως· ἐντεῦθεν ἡ τεραστία αὐθεντεία τῆς πολιτείας ἐπὶ τοῦ ἀτόμου, παιδαγωγῷ καθισταμένης, διεπούσης αὐτὸ καθ' ὁλοκληρίαν καὶ ἀναμιγνυμένης εἰς ἀπάσας αὐτοῦ τὰς ἠθικὰς καὶ ὑλικὰς σχέσεις. Ἀλλὰ δυστυχῶς ἀντὶ νὰ ὑποδείξῃ τὴν ἀνατροφήν τοῦ ἀνθρώπου ὡς τὸ κάλλιστον τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ ἀνεγέρσεως μέσον, ἐσύστησε τὴν διὰ τῆς πολιτείας μόνον ἀνατροφήν τοῦ πολίτου, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀνέλθῃ ὑπεράνω τῶν περὶ πολιτείας καὶ τοῦ σκοποῦ αὐτῆς θεωριῶν τῆς ἐποχῆς του, καθ' ἃς ὁ ἀνθρώπος ἐξηφανίζετο πρὸ τοῦ πολίτου. Τοιαῦται ἐν γένει αἱ ἀτέλειαι τῆς Πολιτείας· τούτου ἕνεκα τὸ ἔργον τοῦ Πλάτωνος, εἰ καὶ ἔξοχον ἐν πολλοῖς καὶ ἀπαράμιλλον, εἰ καὶ μεγάλην ὄθησιν δὸν εἰς τὰ σύγχρονα καὶ τὰ μετὰ ταῦτα πολιτικὰ φιλοσοφήματα, ἀλλ' ὡς πρακτικὴ ἐπιστήμη ἀείποτε ἐθεωρήθη ἀνεφάρμοστον καὶ ἀφρημένον, ἱκανὸν μόνον νὰ θέλξῃ καὶ νὰ ἐνθουσιάσῃ τολμηρὰς ἀλλ' ἐπιπολαίους διανοίας, οὐδεμίαν δὲ δυνάμενον νὰ διεκδικήσῃ θετικὴν πραγμάτωσιν· καὶ ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ ἀποτυχία τῆς Πολιτείας, ἥτις δὲν ἔμεινε μόνη ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν πολιτικῶν θεωριῶν, ἀλλ' ἦν οὐδεμία τῶν ἀπομιμήσεων αὐτῆς ὑπερηκόντισε μέχρι τῆς σήμερον κατὰ τὴν τολμηρὰν σύλληψιν καὶ τὴν ἐπαγωγὸν παράστασιν τῆς ἐπικρατούσης ιδέας.

Ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτείας παρὰ Πλάτωνι εἶνε καθαρῶς ἐμπειρική· ὁ πολιτικὸς βίος δὲν εἶνε ἔμφυτος τῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ προῖόν καὶ παραγόμενον ἀνάγκης : «Γίγνεται τοίνυν πόλις, ἐπειδὴ τυγχάνει ἡμῶν ἕκαστος οὐκ αὐτάρκης, ἀλλὰ πολλῶν ἐνδεής. Οὕτω δὴ ἄρα παραλαμβάνων ἄλλος ἄλλον ἐπ' ἄλλου, τὸν δ' ἐπ' ἄλλου χρεῖα, πολλῶν δεόμενοι, πολλοῦ; εἰς μίαν οἴκησιν ἀγείραντες κοινωνούς τε καὶ βοηθοῦς, ταύτη τῇ ξυνοικίᾳ ἐθέμεθα πόλιν ὄνομα· ποιήσει δὲ αὐτὴν (πόλιν) ἡ ἡμετέρα χρεῖα».¹ Ἐνεκα τῆς ἀφορμῆς ταύτης ἐγεννήθη λοιπὸν ἡ πολιτεία : ἕνεκα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων, ιδέας ἐμπεριεχομένης ἐν τῷ γνωστῷ πλατωνικῷ ἀξιώματι : ἕκαστον τὰ αὐτοῦ πράττειν· ὑπάρχει ὡσαύτως ἕτερός τις λόγος, τουτέστιν, ὅπως ἐν εἰρήνῃ ζῶσιν οἱ ἀνθρώποι πρὸς κλλήλους, εἰς πόλιν συνελθόντες, ξυνέθεντο ἀλλήλοις μὴτ' ἀδικεῖν, μὴτ' ἀδικεῖσθαι.

¹ Πολιτ. 369.

Ἐν τούτοις, πρὸ τῆς ἐποχῆς ταύτης τῆς εἰς κοινωνικὸν βίον τῶν ἀνθρώπων εἰσελεύσεως, πρὸ τοῦ ὀριστικοῦ σχηματισμοῦ τῆς πολιτείας, ὑπῆρξεν εὐδαίμων ἐποχὴ διὰ τοὺς ἀνθρώπους· ἦτο ὁ χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Κρόνου, ὁ τοσοῦτον ἐξυμνηθεὶς ὑπὸ τῶν ποιητῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ ἀρχαιότητι. «Θεὸς ἔνεμεν αὐτοὺς αὐτὸς ἐπιστατῶν, καθάπερ νῦν ἄνθρωποι, ζῶον ὃν ἕτερον θειότερον, ἀλλὰ γένη φαυλότερα αὐτῶν νομεύουσι· νέμοντος δὲ ἐκείνου πολιτεῖαι τε οὐκ ἦσαν, οὐδὲ κτήσεις γυναικῶν καὶ παίδων· ἐκ γῆς γὰρ ἀνεβιώσκοντο πάντες, οὐδὲν μεμνημένοι τῶν πρόσθεν· ἀλλὰ τὰ μὲν τοιαῦτα ἀπὴν πάντα, καρποὺς δὲ ἀφθότους εἶχον ἀπὸ τε δένδρων καὶ πολλῆς ὕλης ἄλλης, οὐχ ὑπὸ γεωργίας φουμένους, ἀλλ' αὐτομάτως ἀναδιδούσης τῆς γῆς, γυμνοὶ δὲ καὶ ἄστρωτοι θυραυλοῦντες τὰ πολλὰ ἐνέμοντο.»¹ Ἀλλ' ἡ εὐδαίμων αὕτη τοῦ ἀνθρωπίνου γένους κατάστασις δὲν διήρκεσε, φαίνεται, ἐπὶ πολλὸν χρόνον· ὁ φύλαξ δαίμων ἀπέσυρε τὴν ἐπιμέλειαν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες διαρπαζόμενοι ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων, ἔτι δὲ ὄντες ἀμήχανοι καὶ ἄτεχνοι, συνεπῶς μὴ ἐπιστάμενοι τὰ πρὸς τὸ ζῆ⁶ πορίζεσθαι, συνῆλθον ἐπὶ τέλους ἐξ ἀνάγκης εἰς πολιτικὴν κοινωνίαν.

Τοιαύτη ἡ ἀρχὴ τῆς πολιτείας· ἐν αὐτῇ συναντῶμεν ἀναμφιβόλως τὰ πρῶτα ἔχνη τοῦ διὰ συνθήκης σχηματισμοῦ τῆς πολιτείας, ὅπως βραδύτερον κατὰ τὸν 18ον αἰῶνα διετυπώθη ἡ θεωρία αὕτη ὑπὸ τοῦ Χόββη καὶ τοῦ Ρουσσώ. Ἄλλως ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶνε καθ' ὀλοκληρίαν ἐμπειρικὴ. Ὁ Πλάτων, ὁ ἐξοχώτατος τοῦ φιλοσοφικοῦ ἰδανισμοῦ ἀντιπρόσωπος, ἠρμήνευσε τοσοῦτοι ἐμπειρικῶς τὴν σύστασιν τῆς πολιτείας, ὅπως ἤθελε πράξει τοῦτο οἷοςδὴποτε ὑλιστῆς τῶν ἀρχαίων ἢ τῶν νεωτέρων χρόνων. Οὐδεμίαν ἔμφυτον τάσιν τοῦ ἀνθρώπου πρὸς κοινωνικότητα, ὡς συμπλήρωσις τῆς ἠθικῆς αὐτοῦ φύσεως καὶ προσωπικότητος. Ὁ Πλάτων, ὅπως καὶ ἅπασα ἡ ἀρχαιότης κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥττον, συγχέει τὰ ὄρια, τὰ διαχωρίζοντα τὴν ιδέαν τῆς κοινωνίας ἀπὸ τὴν τῆς πολιτείας. Καὶ ἐν τῇ πλάνῃ ταύτῃ, ἣν παρακολουθεῖ ἡ παρανόησις τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας, κεῖνται ἅπασαι αἱ πλάναι καὶ αἱ παρανοήσεις περὶ τῆς ἠθικῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς κοινωνικοῦ ὄντος καὶ ὡς πολίτου. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἰδρύσεως τῆς πολιτείας, ἡ ὄθησις, δίδεται οὐχὶ ἔσωθεν, τουτέστιν ἐκ τῆς ἠθικῆς τοῦ ἀνθρώπου φύσεως, τεινούσης πρὸς τινὰ ὑψηλότεραν ἐνότητα, πρὸς κοινωνίαν καὶ πολιτικὸν βίον, ἀλλ' ἔξωθεν, ἐκ μιᾶς ἀνάγκης, ἔξω τοῦ ἀνθρώπου κειμένης καὶ ἀναγκαζούσης αὐτὸν πρὸς τοῦτο· ἡ δὲ ἀνάγκη αὕτη εἶνε ὁ καταμερισμὸς τῆς ἐργασίας.² Ὁ ἄνθρωπος, αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν, δὲν εἶνε ἱκανὸς νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς τὰς πολυειδεῖς αὐτοῦ χρεῖας καὶ νὰ θεραπεύσῃ αὐτάς· ὑφίσταται ἀνάγκη ἀμοιβαίας συν-

¹ Πολιτικὸς 272.

² Hildenbrandt's Rechts und Staats philosophie τόμ. 1ος σελ. 124.

δρομῆς καὶ ἐπικουρίας· ἕκαστος δὲ τῶν κοινωνῶν, κατὰ τὴν διάφορον αὐτοῦ φύσιν, διάφορον μετέρχεται ἐπίσης ἐπάγγελμα καὶ ἐργασίαν· οἱ ἄνθρωποι εἶνε ἀληθῆς ὅτι ἐπλάσθησαν ἴσοι, ὀφείλουσι δὲ νὰ ᾔνε ἀδελφοὶ ἐν τῇ πόλει, «ἀλλ' ὁ Θεὸς πλάττων ὅσοι μὲν αὐτῶν ἱκανοὶ ᾔσαν ἄρχειν, χρυσὸν ἐν τῇ γενέσει συνέμιξεν αὐτοῖς, διὸ τιμιώτατοί εἰσιν· ὅσοι δ' ἐπικουροὶ ἄργυρον· σίδηρον δὲ καὶ χαλκὸν τοῖς τε γεωργοῖς καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς».¹ Ἐντεῦθεν ἡ διαφορὰ τῶν ἠθικῶν καὶ τῶν ὑλικῶν ἐπαγγελμάτων, ἐπὶ δὲ τῆς βάρους ταύτης τῆς διαφορῆς τῶν ἀνθρώπων ἱκανότητος, σωματικῆς καὶ πνευματικῆς, — ἕκαστος πρὸς ὃ πέφυκεν, — στηρίζεται καὶ ἀπ' αὐτῆς ἐξαρτᾶται ἡ ἐν τῇ πολιτείᾳ διαίρεσις καὶ κατάταξις τῶν πολιτῶν εἰς κοινωνικὰς τάξεις, διαφόρους ἀπ' ἀλλήλων καὶ κεχωρισμένας.

Ἡ πολιτεία εἶνε ὁ ἄνθρωπος ἐν μεγαλογραφίᾳ. Οἷα ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἐν σμικρῷ, τοιαύτη καθόλου ἡ ψυχὴ τῆς πολιτείας. Ὅπως ἡ τάξις καὶ ὁ προορισμὸς τῆς μερικῆς ψυχῆς ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ εἶνε ἡ τῆς ἀρετῆς πραγματάωσις, οὕτως ἀναμφιβόλως καὶ ἡ τῆς ψυχῆς τῆς πολιτείας. Ἀπὸ τῆς ἀρετῆς παράγονται, ὡς γνωστὸν, ἕτεραι, δευτερεύουσαι ἠθικαὶ ιδιότητες: τὸ λογιστικόν, τὸ θυμοειδές, ἡ σωφροσύνη, καὶ ἡ ταύτας πρὸς ἀλλήλας ἐναρμονίως συνδέουσα δικαιοσύνη. Ἐκ δὲ τῆς τριπλῆς ταύτης ψυχολογικῆς διαίρεσεως τῶν ἠθικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων ἀπορρέει ἡ ἀρχὴ τῶν τάξεων, ἐξ ὧν συνίσταται ἡ πολιτεία: ἡ τῶν φιλοσόφων, ἡ τῶν φυλάκων καὶ ἡ τῶν ἐργατῶν· ἀπασαὶ δὲ αὐταὶ συνδέονται πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς δικαιοσύνης, ἧς ἡ πραγματάωσις εἶνε ὁ σκοπὸς τοῦ πολιτικοῦ τοῦ ἀνθρώπου βίου.

Ἡ τάξις τῶν φιλοσόφων καὶ ἡ τάξις τῶν μαχητῶν ἢ φυλάκων εἶνε αἱ προωρισμέναὶ διὰ τὸν δημόσιον βίον, καὶ αἱ ἐκπροσωποῦνται τὰς ψυχικὰς δυνάμεις τοῦ λογιστικοῦ καὶ τοῦ θυμοειδοῦς· ἡ τρίτη ἀρετὴ εἶνε κοινὴ μὲν ἀμφοτέρων, ἰδιότης, ἀλλ' εἶνε κυρίως ἡ ἀρετὴ τῆς τρίτης τάξεως τῶν ἐργατῶν, περὶ ὧν ἄλλως τε οὐδεὶς λόγος ἐν τῇ πολιτείᾳ· οὗτοι εἶνε οἱ ἐκ χαλκοῦ κατεσκευασμένοι ἄνδρες, ὀφείλοντες νὰ ζῶσιν ἀποκλειστικῶς ἀφιερωμένοι περὶ τὰ τοῦ ἰδιωτικοῦ βίου, νὰ ἐργάζωνται πρὸς διατροφήν καὶ συντήρησιν τῶν δύο πρώτων τάξεων, ν' ἀπέχῃσι δὲ πάντῃ ἀπὸ τοῦ δημοσίου βίου· ἡ δὲ δικαιοσύνη, ἡ τετάρτη ἀρετὴ, ὑπ' οὐδεμιᾶς ἀντιπροσωπεύεται τάξεως ἰδιαιτέρας, ἀλλ' εἶνε ἡ κοινὴ ἀρετὴ καὶ τῶν τριῶν τάξεων· εἶνε ἡ ἀρετὴ τοῦ ἕκαστον τὰ αὐτοῦ πράττειν· αὐτοῦτο ἐστίν, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἢτοι τούτου τι εἶδος ἡ δικαιοσύνη· ἐθέμεθα δὲ δήπου καὶ πολλάκις ἐλέγομεν, εἰ μέμνησαι, ὅτι ἕνα ἕκαστον ἐν δέοι ἐπιτηδεύειν τῶν περὶ τὴν πόλιν, εἰς ὃ αὐτοῦ ἡ φύσις ἐπιτηδειοτάτη πεφυκυῖα εἶη. Ἐλέγομεν γάρ. Καὶ μὴν ὅτι γε τὸ τὰ αὐτοῦ πράττειν καὶ μὴ

¹ Πολ. 415.

πολυπραγμονεῖν δικαιοσύνη ἐστὶ, καὶ τοῦτο ἄλλων τε πολλῶν ἀκηκόαμεν καὶ αὐτοὶ πολλάκις εἰρήκαμεν.»¹

Αἱ ἄρχουσαι τάξεις, δι' ἃς καὶ μόνας προώρισταὶ ὁ δημόσιος βίος, εἰσὶν ἢ τῶν φιλοσόφων καὶ ἢ τῶν φυλάκων. Ἀμφότεραι αὐταὶ ἀπολαύουσι πολλῶν προνομίων, μὴ προσιτῶν εἰς τὴν τρίτην τάξιν, πάντη ἀποκεκλεισμένην τοῦ πολιτεύεσθαι. Παρὰ ταῖς ἀρχούσαις τάξεσιν οὐδεμία ὑπάρχει διαφορὰ μεταξὺ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν· ἡ γυνὴ λαμβάνει τὴν αὐτὴν μετὰ τοῦ ἀνδρὸς ἀνατροφὴν, ὅπως ἄρτεον καταστῆ μέλος τῆς πολιτικῆς κοινωνίας· πρὸς τούτοις ὑπάρχει κοινογαμία, ἡ δὲ ἰδιοκτησίᾳ καταργεῖται: α' Ἀνθρώποις γὰρ φύσι καὶ παιδευθεῖσιν, ὡς ἡμεῖς διήλθομεν, κατ' ἐμὴν δόξαν οὐκ ἔστ' ἄλλη ὀρθὴ παίδων τε καὶ γυναικῶν κτῆσις τε καὶ χρεία ἢ κατ' ἐκείνην τὴν ὀρμὴν ἰοῦσιν, ἣν περ τὸ πρῶτον ὠρμήσαμεν... Εἰ ἄρα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τ' αὐτὰ χρησόμεθα καὶ τοῖς ἀνδράσι, ταῦτά καὶ διδασκτέον αὐτάς. Μουσικὴ μὲν ἐκείνοις τε καὶ γυμναστικὴ ἐδόθη. Καὶ ταῖς γυναιξὶν ἄρα τούτῳ τῷ τέχνῳ καὶ τὰ περὶ τὸν πόλεμον ἀποδοτέον καὶ χρηστέον κατὰ ταῦτά.»² Ἐν τῇ πολιτείᾳ δὲν ὑφίσταται αἰδημοσύνη· ἡ γυνὴ ὀφείλει νὰ ἀσκήται γυμνὴ ἐν ταῖς παλαίστραις μετὰ τῶν ἀνδρῶν, ἂν δὲ τοῦτο φανῆ εἰς τινὰς γελοῖον καὶ αἰσχρὸν, οὐδαμῶς εἶνε ὀρθόν, διότι πολλὰ ἄλλα ξενικὰ ἤθη, τὰ ὁποῖα ἄλλοτε ἐφαίνοντο γελοῖα, σήμερον ἕνεκα τῆς συνηθείας οὐδένα ξενίζουσι πλέον. Οὕτως ἡ γυνὴ, τῆς αὐτῆς μετὰ τοῦ ἀνδρὸς τυγχάνουσα ἀνατροφῆς καὶ παιδείσεως, παύσει ἐκτελοῦσα μόνον μητρὸς καθήκοντα καὶ συζύγου, χειραφετεῖται, εἰς τὴν αὐτὴν ἐρχομένη μετὰ τοῦ ἀνδρὸς τάξιν καὶ λαμβάνουσα μέρος εἰς ἀπάσας τὰς λειτουργίας τῆς πολιτείας. Τῆς ἀνατροφῆς ταύτης τὰ κυριώτερα στοιχεῖα εἶνε δύο: ἡ μουσικὴ καὶ ἡ γυμναστικὴ τέχνη· ἡ γυμναστικὴ ἐκπαιδευσις συντελεῖ οὐ μόνον ἐπὶ τὴν τοῦ σώματος ὑγείαν, ἀλλὰ συνεπεῖχ. τοῦ σωματικοῦ σθένους καὶ ἐπὶ τὴν πνευματικὴν. Τὰ δύο ταῦτα τῆς ἀνατροφῆς εἶδη ἦσαν ἀπαραίτητα παντὶ ἐλευθέρῳ πολίτῃ τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος· ὑπὸ τὴν ἔννοιαν δὲ τῆς μουσικῆς ὑπελαμβάνετο ἅπασα ἡ πνευματικὴ διδασκαλία, ἡ συμβάλλουσα εἰς τὴν ἠθικὴν τῆς νεότητος διαπαιδαγώγησιν· ἀλλ' ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ὁ Πλάτων δὲν περιλαμβάνει καὶ τὴν ποίησιν, ὅπως οἱ σύγχρονοι αὐτοῦ· κατ' αὐτὸν, οἱ ποιηταὶ εἶνε τὰ κινδυνωδέστατα ὄντα ἐν τῇ πολιτείᾳ, τὰ δὲ ἔπη αὐτῶν, ὅσον γλαφυρὰ καὶ ἐπαγωγὰ, τοσοῦτον ὀλέθρια διὰ τὴν δημοσίαν ἀνατροφὴν· ὁ ποιητικὸς φιλόσοφος, ὁ ἐν τῇ συλλήψει τῶν ἰδεῶν ὑπερβάλλων τὸν τολμηρότατον ποιητὴν, τονίζει τὸ πολεμιστήριον κατὰ τῶν ἀοιδῶν, ὡς τῶν δημιουργῶν παντὸς ψεύδους· καὶ στεφανοῖ αὐτούς, ἀποβάλλων τῆς πολιτείας. Ὁ ποιητὴς δὲν πρέπει νὰ τυγχάνῃ ἀκροάσεως παρὰ τῇ δημοσίᾳ συνειδήσει, «κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητῆς καὶ πτηνόν,

¹ Πολιτ. 433. ² 451, 452.

τοῦτο μόνον οἷος τε ἕκαστος ποιεῖν καλῶς, ἐφ' ἧ Μοῦσα αὐτὸν ὠρμη-
 σεν, ὁ μὲν διθυράμβους, ὁ δὲ ἐγκώμια, ὁ δὲ ὑπορχήματα, ὁ δ' ἔπη, ὁ
 δ' ἰάμβους· τὰ δ' ἄλλα φαῦλος αὐτῶν ἕκαστός ἐστι.»¹ Καθ' ὅσον οἱ ποιη-
 τὰι εἶνε ἀγαθοὶ, ὑπὸ τῆς μούσης πρέγματι ἐμπνευσμένοι, κατὰ τοσοῦτον
 εἶνε ἀχρηστοὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς διὰ τὴν διαπαιδαγώγησιν τῆς πολιτείας.
 Ἄς μὴ πιστεύῃ λοιπὸν αὕτη εἰς τοὺς ἑμμούσους καὶ ἐνθέους αὐτῶν λή-
 ρους, οἵτινες ὅσον ὑψηλοὶ, τοσοῦτον εἶνε ὀλέθριοι εἰς τὴν νεότητα. Πρώ-
 τιστοι τῶν ποιητῶν εἶνε ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Ἡσίοδος, οἵτινες τοσαῦτα
 ψεύδη περὶ τῆς ἑλληνικῆς θεογονίας ἐν τοῖς ἔπεσιν αὐτῶν διέδωσαν εἰς
 τὸν ἑλληνικὸν λαόν. Συνεχίζων ὁ Πλάτων τὸν ὑπὸ τοῦ Ξενοφάνους ἤδη
 ἀρξάμενον κατὰ τῶν ποιητῶν ἀγῶνα, ἐπιφωνεῖ ἐν τῇ Πολιτείᾳ: «Οὐ-
 κοῦν, ὦ Γλαύκων, ὅταν Ὅμηρου ἐπαινέταις ἐντύχης λέγουσιν, ὡς τὴν
 Ἑλλάδα πεπαίδευκεν οὗτος ὁ ποιητής, καὶ πρὸς διοίκησιν τε καὶ παιδείαν
 τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων ἀξιὸν ἀναλαμβάνει μανθάνειν τε καὶ κατὰ
 τοῦτον τὸν ποιητὴν πάντα τὸν αὐτοῦ βίον κατασκευασάμενον ζῆν, φι-
 λεῖν μὲν χρῆ καὶ ἀσπάζεσθαι ὡς ὄντας βελτίστους εἰς ὅσον δύνανται,
 καὶ συγχωρεῖν Ὅμηρον ποιητικώτατον εἶναι καὶ πρῶτον τῶν τραγωδιο-
 ποιῶν, εἰδέναι δὲ, ὅτι ὅσον μόνον ὕμνους θεοῖς καὶ ἐγκώμια τοῖς ἀγαθοῖς
 ποιήσεως παραδεκτέον εἰς πόλιν· εἰ δὲ τὴν ἠδυσμένην Μοῦσαν παραδέξει
 ἐν μέλεσιν ἢ ἔπεσιν, ἠδονὴ σοὶ καὶ λύπη ἐν τῇ πόλει βασιλεύσετον ἀντὶ
 νόμου τε καὶ τοῦ κοινῆ ἀεὶ δόξαντος εἶναι βελτίστου λόγου».²

Ἐπὲρ πάσας τὰς τρεῖς τάξεις ἐν τῇ πολιτείᾳ ἢ μείζονας ὑποχρεώσεις
 καὶ βαρύτερα καθήκοντα ἔχουσα εἶνε ἡ τῶν φιλοσόφων· οὗτοι εἶνε ἡ ἐκ-
 προσωπίσις τοῦ νοῦς, τοῦ διέποντος τὸν πολιτικὸν διάκοσμον. Οὗτοι
 λοιπὸν ὀφείλουσι νὰ τυγχάνωσιν ἰδιαιτέρως ἀγωγῆς καὶ παιδείσεως, μᾶλ-
 λον ἐπιμεμελημένης, συμφώνου καὶ ἀναγκαίας πρὸς τὴν διεύθυνσιν τῆς
 πολιτείας· ἐνταῦθα ἔγκειται ἡ γνωστὴ ἰδέα τοῦ Πλάτωνος, ὅτι τότε οἱ
 λαοὶ θέλουσιν εὐδαιμονήσει, ὁπότε οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, ἰδέα ληφ-
 θεῖσα ἰδίως ἐκ τῆς πυθαγορικῆς φιλοσοφίας, καὶ ὑπὲρ τῆς πραγματοποιή-
 σεως τῆς ὁποίας δις μετέβη ὁ φιλόσοφος εἰς Σικελίαν πρὸς τοὺς δύο Διο-
 νυσίου· α Ἐὰν μὴ, λέγει, ἢ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν ἐν ταῖς πόλεσιν,
 ἢ οἱ βασιλεῖς τε νῦν λεγόμενοι καὶ δυνάσται φιλοσοφήσωσι γνησίως τε
 καὶ ἱκανῶς, καὶ τοῦτο εἰς ταῦτὸν ξυμπέσῃ, δύναμις τε πολιτικὴ καὶ φι-
 λοσοφία, τῶν δὲ νῦν πορευομένων χωρὶς ἰφ' ἑκάτερον αἰ πολλὰ φύσει
 εἰς ἀνάγκης ἀποκλεισθῶσιν, οὐκ ἔστι κακῶν παῦλα ταῖς πόλεσι, δοκῶ δ'
 αὐδὲ τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, οὐδὲ αὕτη ἡ πολιτεία μὴ ποτε πρότερον φυῆ
 τε εἰς τὸ δυνατὸν καὶ φῶς ἡλίου ἴδῃ, ἢν νῦν λόγῳ διεληλύθαμεν».³

Ὁ Πλάτων ἐνταῦθα δὲν ἐξέφρασεν ἡ μίαν τάσιν, ἐν προσφιλές τῆς ἐπο-
 χῆς αὐτοῦ ἰδεῶδες· ἡ θορυβώδης καὶ ἀνήσυχος τῶν Ἀθηναίων δημοκρα-

¹ Ἰων 534. ² Πολιτ. 606, 607. ³ Πολιτ. 473.

τία, ἐμποιήσασα κόρον κατὰ τοῦ εἶδους τούτου τῆς πολιτείας, εἶχεν ἐμπνεύσει εἰς πολλοὺς πολίτας πόθον πρὸς τὴν μοναρχίαν· ἀλλὰ τὸ ἰδεῶδες τοῦτο τοῦ φιλοσόφου εἶνε ἰδίως ἀναρχικὸν ἰδεῶδες· ἐκεῖ ὁ λαὸς τρώντι τὰ πάντα ἀναμένει ἀπὸ τοῦ βασιλέως, οἷονεὶ ἀπὸ τῆς προνοίας. Ὁ Σίνης φιλόσοφος λέγει: «Ἄν εἶχον βασιλικὴν ἐξουσίαν, ἐν μιᾷ μόνῃ γενεᾷ ἤθελον ἀποκαταστήσει τὴν ἀρετὴν ἐν τῇ ἀνθρωπότητι»¹. Ἐκεῖ δικαίως ἔχει ἔννοιαν ἢ γνώμη αὕτη, διότι εἶνε ἀληθῆς ἀπόρροια ἐθνικῆς συνειδήσεως καὶ ἱστορικῆς παραδόσεως, ἀλλὰ γινώσκομεν ἀφ' ἑτέρου τ' ἀποτελέσματα τῆς τοιαύτης θεωρίας. Μόνον ψευδῆς κατανόησις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ σκοποῦ τῆς πολιτείας δύναται νὰ ὠθήσῃ τὸν φιλόσοφον εἰς τοιαῦτα συμπεράσματα. Ἡ ἀνθρωπότης εἶδε πολλάκις ἐνκρέτους ἡγεμόνας, ἀναρχίας ἐπὶ τοῦ θρόνου τῶν ἐθνῶν, κατὰ τὸ διάστημα τῆς βασιλείας τῶν ὁποίων δικαιοσύνη καὶ εὐδαιμονία ἐβασίλευσαν ἐπὶ τινὰ χρόνον, ἀλλὰ τοῦτο δὲν ἐκώλυσεν ὅπως τοὺς μεγάλους βασιλεῖς διαδεχθῶσιν ἀνάξιοι διάδοχοι· τί ἐπῆλθε τότε; ὁ λαὸς εἶχεν ἐθισθῆ ν' ἀναμένῃ τὰ πάντα ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, οὐδεμίαν προσωπικὴν πρωτοβουλίαν αὐτὸς λαμβάνων· ὑπακούων κατ' ἀρχάς εἰς τὸν ἐνάρετον, ὃν ἔμαθε νὰ σέβηται ὡς πατέρα, μεταφέρει τὸ αὐτὸ σέβας, τὴν αὐτὴν ὑποταγὴν εἰς πάσας τὰς κακούργους ἰδιοτροπίας τοῦ διαδόχου του· ἐντεῦθεν ἢ νάρκη, ἢ ἀδιαφορία ἐν τῷ κοινωνικῷ βίῳ, ἣς ἄμεσον ἀποτέλεσμα ἔσται ἡ ἠθικὴ ἐξουθένωσις τοῦ πολίτου· καὶ τοῦτο διδάσκουσιν ἡμᾶς ποικίλαι σελίδες τῆς ἀνθρωπίνης ἱστορίας. Τὸ ἀληθές ἐν τούτοις ἔγκειται ὧδε: οὐδέποτε ἡ εὐδαιμονία τῶν ἐθνῶν ἐξαρτᾶται ἀπὸ μιᾶς κυβερνήσεως, οἷονδῆποτε καὶ ἂν φέρει ὄνομα ἢ τίτλον· αὕτη ἰδίως εἶνε ἀπόρροια τῆς ἠθικῆς τοῦ λαοῦ καὶ διανοητικῆς καταστάσεως· ἡ εὐδαιμονία τῆς πολιτείας ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ καλοῦ ἢ τοῦ κακοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς· ὁ δὲ ὀργανισμὸς οὗτος τότε εἶνε μόνον ὑγιής, ὅπταν ὅλα αὐτοῦ τὰ μέλη ἐν ἀρμονίᾳ καὶ κανονικότητι, ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτοῦ κύκλῳ ἐλευθέρως, δρῶσι καὶ ἐργάζονται πρὸς τὸν καθόλου σκοπὸν τῆς κοινωνίας· ἄλλως, ἐὰν στοιχεῖον τι τοῦ ὀργανισμοῦ τούτου κατισχύσῃ, δίδον τὴν ὠθησιν καὶ τὴν κίνησιν εἰς τὰ ἄλλα μέλη, τότε ἐξ ἅπαντος ἐπέρχεται ἡ ἀνωμαλία καὶ ἡ σύγκρουσις· μόνον ἐν τῇ καθόλου ἀρμονίᾳ τῶν ποικίλων στοιχείων τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ κεῖται ἡ ἐνότης, ἡ τελειότης τῆς πολιτείας· ἀντὶ λοιπὸν τῆς εὐχῆς εἰς τὰ ἔθνη, ὅπως τυγχάνωσιν αἰείποτε βασιλέων φιλοσοφούντων, εἶνε κρείττων ἡ εὐχὴ ὅπως αὐτοὶ οἱ λαοὶ φιλοσοφήσωσι, ρυθμίζοντες τὴν πολιτείαν κατὰ τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας καὶ τὴν ποικίλην αὐτῶν ἐθνικὴν καὶ ἱστορικὴν ἀνάπτυξιν.

Πολιτεία, ὑπὸ τῆς φιλοσοφίας διεπομένη, θέλει τύχει τοῦ ὑψίστου αὐτῆς προορισμοῦ· πολιτεία τελεία. Ἄλλ' ἡ ἀνατροπὴ τῶν φιλοσόφων δὲν

¹ Lun-yu βιβλ. 1 κεφ. II § 12 (μετάφρασις Panthieu).

πρέπει να ἦνε ἀπολύτως ἀφηρημένη, ἐν ἀγνοίᾳ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, τὰ ὅποια ὀφείλει ὁ φιλόσοφος καλῶς να σπουδάσῃ καὶ να μελετήσῃ ὁ ἀρχὼν τῆς πολιτείας, ὅπως καταστῇ ἀντάξιός τοιαύτης ὑψίστης λειτουργίας, πρέπει να τύχῃ ἀναλόγως πρὸς τοῦτο ἀνατροφῆς. Ἡ παιδεία εἶνε ἡ ἐξάγουσα τὸν ἄνθρωπον ἀπὸ τοῦ σκότους εἰς τὸ φῶς. Καθὼς ὁ ἐν τῷ σκότει ἀνατραφεῖς, ἐξερχόμενος ἔπειτα εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ἀδυνατεῖ να προσβλέψῃ πρὸς τὸ φῶς τοῦτο, ὅταν ἀμέσως ἐξέλθῃ ἀπὸ τῆς σκοτίας, πρέπει δὲ βραδέως να τελεσθῇ ἡ ἐξοδὸς αὕτη, οὕτω καὶ ὁ μέλλων ν' ἀτενίσῃ πρὸς τὸ οὐράνιον φῶς τῆς παιδείας, πρέπει διὰ προηγουμένης δοκιμασίας καὶ ἐργασίας να καταστῇ ἱκανὸς πρὸς τοῦτο· αὕτη δ' ἡ δοκιμασία εἶνε ἡ ἐκ πρώτης νεότητος ἀνατροφή εἰς φιλοσοφίαν, ἥτις εἶνε «ἐκ νυκτερινῆς τινος ἡμέρας εἰς ἀληθινὴν τοῦ ὄντος ἐπάνοδος.» Ἐκτὸς τῆς μουσικῆς καὶ γυμναστικῆς, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐγένετο ἤδη λόγος, οἱ νέοι ὀφείλουσιν ἐπιλογιστικὴν ἰέναι, διότι εἶνε γινώσκον, ὅτι σοῖ τε φύσει λογιστικοὶ εἰς πάντα τὰ μαθήματα ὡς ἔπος εἰπεῖν ὄξετε φύονται, οἷτε βραδέως, ἀν ἐν τούτῳ παιδευθῶσι καὶ γυμνάτωνται, καὶ μὴδὲν ἄλλο ὠφεληθῶσιν, ὅμως εἰς γε τὸ ἀξύτεροι αὐτοὶ αὐτῶν γίνεσθαι πάντες ἐπιδιδόασιν.» δὲν πρέπει δὲ να παραμεληθῇ καὶ ἡ ἀστρονομία, διότι ταύτης ἡ γνῶσις προσήκει οὐ μόνον τῷ ναυτίλῳ καὶ τῷ γεωργῷ, ἀλλὰ καὶ τῷ στρατηγῷ. Τοιαύτη εἶνε ἡ ἀνατροφή διὰ τὴν τάξιν τῶν φιλοσόφων, ἡ διαλεκτικὴ ἀνατροφή, «λύσις τε ἀπὸ τῶν δεσμῶν καὶ μεταστροφή ἀπὸ τῶν σκιῶν ἐπὶ τὰ εἶδῶλα καὶ τὸ φῶς καὶ ἐκ τοῦ καταγείου εἰς τὸν ἥλιον ἐπάνοδος,» ἥτις οὐδαμῶς πρέπει να ἐπιβάλληται μετὰ δουλείας καὶ βίας, καθὼ ἀνάρμοστον εἰς ἐλευθέρους πολίτας, ἀλλὰ μετὰ παιδείας, αἶνα καὶ μᾶλλον οἷον τ' εἶναι καθορᾶν ἐρ' ὁ ἕκαστος πέφυκεν.»¹

Ἡ ἀνατροφή τῶν διὰ τὴν τάξιν τῶν ἀρχόντων ὀρισμένων πολιτῶν ἀρχεται ἀπὸ τοῦ εἰκοστοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἀποχωρίζονται οὗτοι ἀπὸ τῶν ἄλλων ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἤδη μνημονευθεισῶν ἐπιστημῶν, ἀρχόμενοι τοῦ σταδίου αὐτῶν. Ἡ προπαιδευτικὴ αὕτη παρσκευὴ ἐξακολουθεῖ μέχρι τοῦ τριακοστοῦ ἔτους, ὅποτε οἱ ἱκανοὶ ἀποδειχθέντες, ἀρχονται τῆς σπουδῆς τῆς διαλεκτικῆς· «ἐπειδὴν τὰ τριάκοντα ἔτη ἐκβαίνωσιν, ἐκ τῶν προκρίτων προκρινόμενον εἰς μείζους τε τιμὰς καθιστάναι καὶ σκοπεῖν τῇ τοῦ διαλέγεσθαι δυνάμει βρασνίζοντα, τίς ὀμμάτων καὶ τῆς ἄλλης αἰσθήσεως δυνατὸς μεθιέμενος ἐτ' αὐτὸ τὸ ὄν μετ' ἀληθείας ἰέναι.» τῆς διαλεκτικῆς ταύτης ἀνατροφῆς ἡ διάρκεια ὀρίζεται εἰς πέντε ἔτη, ὅποτε μετὰ ταῦτα ἐπέρχεται ἕτερά δοκιμασία πεντεκαίδεκα ἐτῶν, καθ' ἣν οἱ δοκιμαζόμενοι ἀναγκάζονται να λάβωσι στρατιωτικὰς καὶ πολιτικὰς ἀρχὰς, ἵνα μὴδ' ἐμπειρία ὑστερῶσι τῶν ἄλλων· ὅποτε τέλος συμπληρώσαντες τὸ πεντη-

¹ Πολιτ. 534—537.

κοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας, τέλειοι ἤδη ἀριστειοῦχοι καὶ ἐπιστήμονες, δ-
φείλουσι ν' ἀναλάβωσι τὴν διεύθυνσιν τῆς πολιτείας, οὐχ ὡς καλὸν τι,
ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον πράττοντες τοῦτο, «καὶ οὕτως ἄλλους αἰεὶ παιδεύσαν-
τες τοιούτους, εἰς μακάρων νήσους ἀπιόντες οἴκεῖν· μνημεῖα δ' αὐτοῖς
καὶ θυσίας πῆν πόλιν δημοσίᾳ ποιεῖν, ἐὰν καὶ ἡ Πυθία ξυναναίρη, ὡς
δαίμοσιν, εἰ δὲ μὴ, ὡς εὐδαίμοσί τε καὶ θείοις.»¹

Τοιαύτη—κατὰ ἰνδικὰς ἢ αἰγυπτιακὰς ἀναμνήσεις καὶ πρότυπα—εἶ-
νε ἡ ἀνατροφή τῆς ἀνωτάτης τῶν πολιτῶν τάξεως, τῶν φιλοσόφων·
μόνον μία πρόοδος παρὰ Πλάτωνι, χάρις εἰς τὸ ἐλληνικὸν αὐτοῦ πνεῦμα·
ἐν μὲν τῇ Ἀνατολῇ τὸ σύστημα τῶν τάξεων εἶνε κληρονομικόν· μόνον
τὸ θεῖον δύναται νὰ ἐξαιρέσῃ καὶ ν' ἀντιβιάσῃ ἀπὸ κατωτέρας εἰς ἀνω-
τέραν τάξιν· ἐνταῦθα τὸναντίον· ἕκαστος εἰσέρχεται καὶ κατατάσσεται
εἰς τινὰ τάξιν, λόγῳ προσωπικῆς ἰκανότητος· ἕκαστος πρὸς ὃ πέφυκεν.²
ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζει τὸ εἶδος τοῦτο τῆς παιδαγω-
γικῆς ἀνατροφῆς κατὰ Πλάτωνα, εἶνε ἡ αὐθεντεία τῆς πολιτείας, ἐπεμ-
βαινούσης καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστας λεπτομερείας τοῦ ἐν μέρει καὶ τοῦ καθ' ὅ-
λου βίου, καὶ καταβάλλουσης πᾶσαν ἀτομικὴν ἐλευθερίαν καὶ αὐτενέρ-
γειαν. Δικαίως ὁ Ρουσσὸς, συγγενὲς τοῦ φιλοσόφου τῆς Πολιτείας
πνεῦμα ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις, ἐπίσης θυσιάσαν τὴν ἀτομικὴν ἰδέαν καὶ
τὰ δίκαια αὐτῆς εἰς τὴν ἀφηρημένην παμβασιλείαν τῆς πολιτείας, ἀ-
πεκάλει τὸν διάλογον τοῦτον τὸ ὠραιότατον περὶ ἀνατροφῆς ἐγχειρί-
διον.³ Ἀλλὰ κατὰ πόσον ἡ παιδαγωγικὴ αὕτη ἀνατροφή δύναται νὰ
διαπλάσῃ ἀληθῶς ἐλευθέρους καὶ πνευματικῶς ἀνεξαρτήτους πολίτας,
δὲν εἶνε δυσχερὲς νὰ κατανοηθῇ: πᾶσα αὐθεντεία, ὑφ' οἵανδ' ἴποτε μορ-
φήν, καταβάλλει καὶ ἀποναρκοῖ τὴν διάνοιαν· ὑπὲρ πᾶσαν δ' ἄλλην ἢ
πνευματικὴν αὐθεντεία· ὑπὸ τοιαύτην κηδεμονίαν ἢ ἐπιστήμη, τὸ ἐξο-
χώτατον τῶν προϊόντων ἐνὸς ἐλευθέρου πνευματικοῦ βίου, δὲν δύναται
νὰ βαδίσῃ, νὰ προσδεύσῃ, διότι τὸ καθεστῶς αἰείποτε αἰτθάνετχι ἀπο-
στροφὴν πρὸς πᾶσαν νέαν ἰδέαν, δι' ἧς ἡ ἀνθρωπότης βαίνει ἐν βῆμα πρὸς
τὰ πρόσω, ἐπιστημονικὴ δὲ ἀνατροφή, οἷα ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος διαγρα-
φομένη, ἔχουσα ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ ἀπόλυτον κῦρος τῆς πολιτείας, δὲν δύνα-
ται ἢ νὰ ᾔνε πράγματι πολεμικὴ καὶ ἀντίμαχος πρὸς πάντα νεωτερι-
σμὸν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ· τοῦτο κεῖται ἐν τῇ φύσει παντὸς καθεστῶτος,
ἢ εἰς ἑαυτὸ πεποιθήσεις, ἢ καταφρόνησις πάσης ἰδέας ἀσυμφώνου· ἢ ὑπὸ
τῆς πολιτείας ἀναγνωριζομένη ἐλευθερία ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ ἐν τῇ τεχνῇ
ἐπήνεγκε τὰ λαμπρὰ ἐκεῖνα ἀποτελέσματα ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι· σή-

¹ Μολιτ. 537—540.

² Ἔστι δ' ὅτε ἐκ χρυσοῦ γεννηθεῖη ἂν ἀργυροῦν καὶ ἐξ ἀργυροῦ χρυσοῦν ἔκνονον
καὶ τᾶλλα πάντα οὕτως ἐξ ἀλλήλων. Περλ. 415.

³ Emile, βιβλ. 1ον.

μερον ἢ αὐτὴ ἐλευθερία τὴν αὐτὴν ἔσχεν ἐπίδρασιν ἐν τῷ πνευματικῷ βίῳ τῶν πλείστων νεωτέρων ἔθνων. Πᾶν ρηξικέλευθον πνεῦμα, νέους ἐρίζοντας εἰς τὴν ἀνθρωπότητα διανοῖγον, ἔρχεται ἐξ ἄπαντος εἰς σύγκρουσιν πρὸς τὸ καθεστῶς, πρὸς τοὺς διδασκάλους αὐτοῦ, μὴ δυναμένους ἢ μὴ βουλομένους ν' ἀσπασθῶσι τὴν νέαν ἀποκάλυψιν· ἀλλ' ἂν ἡ πολιτεία οὐδὲν ἀναγνωρίζει ὡς ἀληθές, ἢ ὅ,τι αὐτὴ πρᾶσσει καὶ διδάσκει διὰ τῶν ὑπαλλήλων τῆς, ποῖαι ἔσονται αἱ συνέπειαι; Ἀναγνώσατε τὴν ἱστορίαν.

Οὕτω τελεῖται καὶ περατοῦται ἡ ἀνατροφή τῶν φιλοσόφων, τῶν πολιτικῶν τούτων ἐκλεκτῶν καὶ προνομιούχων· ἡ δὲ τῶν φυλάκων γίνεται κατὰ τρόπον, ὅπως οὗτοι ἀναλόγου ἀνατροφῆς — πνευματικῆς τε καὶ σωματικῆς — λαχόντες, ὧσιν ἱκανοὶ ν' ἀμύνωνται ὑπὲρ τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν πολεμίων· ἀδεῖ αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς τυχεῖν παιδείας, ἥτις ποτέ ἐστίν, εἰ μέλλουσι τὸ μέγιστον ἔχειν πρὸς τὰ ἡμέρῃ εἶναι αὐτοῖς, τε καὶ τοῖς φυλαττομένοις ὑπ' αὐτῶν... δεινότατον γάρ που πάντων καὶ αἰσχιστον ποιμέσι τοιούτους γε καὶ οὕτω τρέφειν κύνας ἐπικούρους ποιμνίων, ὥστε ὑπὸ ἀκολασίας ἢ λιμοῦ ἢ τινος ἄλλου κακοῦ ἔθους αὐτοῦς τοὺς κύνας ἐπιχειρῆσαι τοῖς προβάτοις κακουργεῖν καὶ ἀντικυνῶν λύκοις ὁμοιωθῆναι.» ὁ δὲ ἐν τῇ πόλει βίος αὐτῶν καὶ ἡ λοιπὴ οἰκησις πρέπει νὰ ἔχη ὡς ἐξῆς: οὐδεὶς δικαιούται νὰ ἔχη ἰδίαν περιουσίαν, οὐδ' ἴδιον ταμεῖον, «τὰ δ' ἐπιτήδεια, ὅσων δέονται ἄνδρες ὄντες ἀθληταὶ πολέμου σώφρονές τε καὶ ἀνδρεῖοι, ταξαμένους παρὰ τῶν ἄλλων πολιτῶν δέχεσθαι μισθὸν τῆς φυλακῆς τοσοῦτον, ὅσον μήτε περιεῖναι αὐτοῖς εἰς τὸν ἐνιαυτὸν μήτε ἐνδεῖν· φοιτῶντας δὲ εἰς ξυσσίτια ὡσπερ ἐστρατοπεδευμένους κοινῇ ζῆν... μόνοις δ' αὐτοῖς τῶν ἐν τῇ πόλει μεταχειρίζεσθαι καὶ ἀπτεσθαι χρυσοῦ καὶ ἀργύρου οὐ θέμις, οὐδὲ πίνειν ἐξ ἀργύρου ἢ χρυσοῦ... ὁπότε δ' αὐτοὶ γῆν τε ἰδίαν καὶ οἰκίαν καὶ νομίσματα κτήσονται, οἰκονόμοι μὲν καὶ γεωργοὶ ἀντὶ φυλάκων ἔσονται, δεσπότηται δ' ἐχθροὶ ἀντὶ ξυμμάχων τῶν ἄλλων πολιτῶν γενήσονται, μισοῦνται δὲ δὴ καὶ μισούμενοι καὶ ἐπιβουλεύοντες καὶ ἐπιβουλεύομενοι διάξουσι πάντα τὸν βίον, πολὺ πλείω καὶ μᾶλλον δεδιότες τοὺς ἔνδον ἢ τοὺς ἔξωθεν πολεμίους, θέοντες ἤδη τότε ἐγγύτατα ὀλέθρου αὐτοῖ τε καὶ ἡ ἄλλη πόλις».¹

Τοιαύτη ἡ ἀνατροφή τῶν φυλάκων, ἀρρωσιωμένων εἰς τὸ πολεμικὸν αὐτῶν ἔργον, ἥκιστα δ' ἐνδιαφερομένων διὰ πᾶσαν ἄλλην τοῦ καθ' ἡμέραν βίου χρείαν· αὐστηραὶ εἶνε αἱ ποιναὶ, ὅπως ἔξοχοι αἱ ἀμοιβαὶ, τῶν φυλάκων, τῶν ἀμαρτανόντων ἐν τῷ πολέμῳ ἢ ἀνδραγαθούτων. Καὶ εἰ μὲν ἐξ αὐτῶν λιπὼν τὴν τάξιν ἐν πολέμῳ ἢ τὰ ὄπλα ἀποβαλὼν, ἢ τι τῶν τοιούτων ποιήσας, ἔνεκα κάκης οὔτε δημιουργὸς πρέπει νὰ καταστῇ οὔτε γεωργός· ὁ δὲ συλληφθεὶς ζῶν ὑπὸ τῶν πολεμίων, θέλει δοθῆ δω-

¹ Πολ. 415, 416, 417.